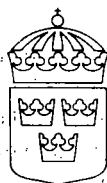

Försvarsutskottets betänkande

1988/89:FöU1

Utländska långtradare

1988/89
FöU1

Sammanfattning

I betänkandet behandlas fyra under den allmänna motionstiden 1988 väckta motioner, 1987/88:Fö204 (m), Fö206 (m), Fö209 (fp) och Fö210 (fp), som tar upp frågor rörande misstänkt underrättelseverksamhet i samband med utländska långtradares trafik i Sverige. Utskottet behandlade dessa frågor under föregående riksmöte (FöU 1987/88:2).

Till grund för utskottets behandling av här redovisade motioner har bl.a. legat yttranden som utskottet beslutat inhämta från rikspolisstyrelsen, generaltullstyrelsen och överbefälhavaren.

Utskottet avstyrker bifall till de behandlade motionerna.

Motionerna

1987/88:Fö204 av Jerry Martinger (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär utredning och förslag om åtgärder för att begränsa utländska långtradares användning av svenska vägar i enlighet med vad som anförts i motionen.

1987/88:Fö206 av Gunnar Hökmark (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder mot främmande underrättelseverksamhet i Sverige.

1987/88:Fö209 av Gudrun Norberg (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att polis, tull och militär får i uppdrag att ordna mottagningscentraler i enlighet med motionens intentioner.

1987/88:Fö210 av Margitta Edgren (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ta till vara de iakttagelser som svenska folket gör vad gäller landets säkerhet på ett systematiskt sätt.

I motion Fö204 (m) anför motionären att det finns starka skäl att anta att utländska långtradare och utländska statsfartyg varit försedda med avancerad teknisk utrustning och att de bedrivit fientlig underrättelseverksamhet mot vårt land. Han konstaterar att det naturligtvis är omöjligt att undanröja varje möjlighet för främmande makt att utöva underrättelseverksamhet mot vårt land men framhåller att vi bör vidta alla tänkbara åtgärder för att försvåra sådan verksamhet. Bestämmelser bör således enligt motionären

införas av innebörd att utländska långtradare generellt endast tillåts använda ett fåtal särskilda vägar. Regelbundna kontroller bör genomföras och åtgärder vidtas vid konstaterade brott mot dessa bestämmelser. Med hänsyn till gällande internationella avtal torde enligt motionären förutsättningarna för att införa föreslagna bestämmelser kräva en närmare utredning.

I motion Fö206 (m) redovisas en likartad uppfattning: det finns anledning att väsentligt minska utrymmet för eventuellt olaglig verksamhet med anknytning till den utländska långtradartrafiken. Motionären noterar att försvarsutskottet vid föregående riksmöte i sitt betänkande i denna fråga anförde att misstankar om olovlig underrättelseverksamhet inte kunnat verifieras. Han anser dock att även om varje enskild händelse i sig inte är olaglig så kan den totala verksamhet TIR-lastbilarna bedriver mycket väl vara till men för rikets säkerhet. Motionären anser att tullmyndigheterna bör ändra gällande bestämmelser så att TIR-lastbilar från länder som misstänks använda lastbilarna till att bedriva underrättelseverksamhet skall åläggas att utföra transporterna längs en viss angiven vägsträcka inom en viss given tidsram. Det finns, anför han, ingen anledning att inte tillgripa denna möjlighet så länge det finns risk för underrättelseverksamhet och det inte finns någon naturlig förklaring till de sovjetiska lastbilschaufförernas uppträdande.

Vikten av att berörda myndigheter följer upp rapporter och anmälningar från allmänheten angående misstänkt underrättelseverksamhet betonas i motionerna Fö209 (fp) och Fö210 (fp).

I motion Fö209 anför motionären att det tyvärr finns tråkiga erfarenheter hos enskilda observatörer, där myndigheten uppträtt så att den som rapporterat fått stå och känna sig löjlig snarare än att få ett erkännande. Hon anser att myndigheternas uppföljning inte är bra och att samordningen mellan militären, tullen och polisen också har brister. För att underlätta den enskildes rapportering borde, menar hon, organiseras en samordnad mottagningscentral dit allmänheten hade att anmäla sina iakttagelser, lämpligen genom att myndigheterna kommer överens om en mottagningsplats och ett telefonnummer i varje distrikt eller län såsom mottagningscentral för allmänheten.

Motionären i motion Fö210 framhåller att vi i Sverige bjuder på en öppenhet som inte är till gagn för landets säkerhet och menar att detta troligtvis beror på att ingen myndighet har en överblick över alla de informationer som finns på olika håll och som är öppna på olika sätt. Man borde, anser hon, ta hela svenska folket till hjälp för att få en möjlighet till överblick. En kampanj borde dras i gång för att få svenskarna att rapportera de erfarenheter eller händelser som de på något sätt sätter i förbindelse med en kartläggning av Sverige. Det är viktigt att allmänheten har förtroende för myndigheters vilja att komma till rätta med de försök till kartläggning som pågår.

Yttrandena

Utskottet, som vid föregående riksmöte behandlade frågan om begränsningar i utländska långtradares trafik i Sverige (FöU 1987/88:2), har inhämtat

yttrande över här behandlade motionsyrkanden från de tre myndigheter som främst berörs av hithörande frågor och som inför utskottet lämnade muntliga redogörelser i samband med utarbetandet av ovannämnda betänkande, nämligen rikspolisstyrelsen, generaltullstyrelsen och överbefälhavaren.

I sitt yttrande framhåller *rikspolisstyrelsen* (RPS) att vakenhet och ett positivt intresse från allmänhetens sida är en förutsättning för en väl fungerande säkerhetstjänst. RPS ser med allvar på de risker för spioneri som den utländska lastbilstrafiken kan innebära. För att rätt utforma insatsernas omfattning mot denna form av säkerhetshot måste emellertid, framhåller RPS, ett flertal faktorer och möjliga felkällor beaktas. RPS pekar därvid på den betydande tätheten av totalförsvarsobjekt i den svenska terrängen, det faktum att många chaufförer i öststatslångträdare ägnar sig åt privata affärer under vistelser i Sverige, det faktum att TIR-bilar generellt sett knappast framstår som ändamålsenliga plattformar för spioneri samt behovet av att beakta risken för skenverksamhet i syfte att binda upp kontrapionagens resurser till meningslösa uppgifter. RPS konstaterar vidare att fall av spioneri i anslutning till lastbilstrafiken fortfarande inte har kunnat beläggas. Trafiken följs dock uppmärksam, och i syfte att förbättra uppföljningen har ett närmare samarbete etablerats mellan de tre berörda myndigheterna. RPS anser att väsentliga förändringar i den polisiära insatsens omfattning bör anstå i avvaktan på detta samarbete.

Etablerandet av ett närmare samarbete mellan myndigheterna – i sig ett resultat av försvarsutskottets betoning i betänkandet FöU 1987/88:2 av vikten av att varje inrapporterad misstanke om olovlig, säkerhetshotande verksamhet via bl.a. TIR-bilar noggrant följs upp av tull-, polis- och militära myndigheter i samverkan – vitsordas även i yttrandena från *generaltullstyrelsen* (GTS) och *överbefälhavaren*. Den senare myndigheten uppger i sitt yttrande att ÖB, efter samråd med RPS och GTS, utgett anvisningar till vissa försvarsmyndigheter syftande till att få en så god kontroll som möjligt över lastbilstrafiken i samband med sådan övningsverksamhet m.m. som bedöms ha ett stort underrättelsevärde. Först om något år säger sig ÖB kunna bedöma om anvisningarna leder till avsett resultat. Av GTS yttrande framgår att styrelsen utfäst sig att så långt möjligt samverka med militära och polisiära myndigheter i kontrollarbetet gentemot främmande TIR-lastbilar.

Utskottet

Utskottet har i detta sammanhang skäl att inledningsvis hänvisa till de överväganden och ställningstaganden som redovisades i det eniga betänkandet vid föregående riksmöte om begränsningar i utländska långträdars trafik i Sverige (FöU 1987/88:2). Utskottet konstaterar, utgående från de redogörelser som lämnats i resp. myndighetsyttrande, att ingenting inträffat under det år som gått sedan utskottet senast behandlade denna fråga som skulle kunna föranleda utskottet att nu ändra de tidigare bedömningarna. Dessa förtjänar därför att återupprepas i sammandrag när utskottet nu ånyo har att behandla motioner i ärendet.

I betänkandet föregående riksmöte underströk utskottet sålunda bl.a. vikten av politisk enighet i den säkerhetspolitiska bedömningen av frågor och

företeelser som aktualiserar möjligheten av hot mot rikets säkerhet. Det fanns enligt utskottets mening all anledning att noga följa utvecklingen när det gäller utländska TIR-bilers uppträdande på svenskt område och dessa fordon's möjligheter att på svenskt område bedriva underrättelseverksamhet. I en balanserad säkerhetspolitisk helhetsbedömning av det möjliga hotet och lämpliga motåtgärder från svensk sida måste dock, framhöll utskottet, flera faktorer och omständigheter invägas. Utskottet pekade därvid på bristen på bevis trots intensifierad kontroll, på den resursavvägningsfråga som aktualiseras och även på principen om Sverige som ett öppet samhälle som ger utlänningar vidsträckt rätt att fritt vistas i landet – utom självfallet i områden som är av särskild betydelse för vårt försvar. Detta senare föranledde utskottet att hänvisa till pågående beredningsarbete inom regeringskansliet i frågor rörande reglerna för tillträdesskydd.

I här återgivna betänkande anförde utskottet avslutningsvis följande:

Utskottet anser härutöver, mot bakgrund av de olika avvägningar och överväganden som i det föregående redovisats, att frågan om skärpning av befintliga regler för kontroll och reglering av utländsk lastbilstrafik i Sverige, liksom hittillsvarande tillämpning av dessa regler, bör fortlöpande prövas av ansvariga myndigheter. Utskottet förutsätter därvid att tullmyndigheterna, för den händelse sådan fortsatt prövning ger vid handen att misstankarna om olovlig underrättelseverksamhet är välgrundade, genomför sådan förändring av hittillsvarande tillämpning av gällande bestämmelser att t.ex. TIR-bilarna åläggs utnyttja viss angiven vägsträcka inom viss angiven tidsram. Mot denna bakgrund anser utskottet att det i dagsläget inte finns skäl för något uttalande av riksdagen av den innebörd som föreslås i här behandlade motioner.

Utskottet vill dock avslutningsvis understryka vikten av att varje inrapporterad misstanke om olovlig säkerhetshotande verksamhet via TIR-bilar eller i andra former även fortsättningsvis noggrant följs upp av tull-, polis- och militära myndigheter i samverkan. Utskottet vill även understryka betydelsen av en vaksam allmänhet när det gäller att till ansvariga myndigheter inrapportera alla iakttagelser som kan vara av vikt som grund för en helhetsbedömning av möjliga hot och lämpliga motåtgärder.

Utskottet konstaterar att de tre myndigheter som närmast ansvarar för att kontrollera och vid behov ingripa mot misstänkt underrättelseverksamhet av här påtalat slag sedermera – med politiskt stöd av här citerade avsnitt i utskottets förra betänkande i ärendet och inom ramen för befintligt lagrum enligt tullagen (1987:1065) och tullförordningen (1987:1114) m.m. – vidtagit vissa åtgärder för att stärka skyddet mot otillbörlig underrättelseverksamhet.

Som framgår av redovisningen ovan har ett närmare samråd och samarbete mellan myndigheterna etablerats med sikte på effektiviserad kontroll och uppföljning inom ramen för befintligt lagrum och befintliga resurser och med beaktande av de principiella avvägningar som krävs. Överbefälhavaren har i samma syfte utgett anvisningar till försvarsmyndigheter på lägre nivåer rörande kontrollen av lastbilstrafiken i samband med sådan övningsverksamhet m.m. som kan ha ett stort underrättelsevärde.

Vidare har överbefälhavaren nyligen utgivit en omfattande, öppen specialorientering med rubriken Utländsk lastbilstrafik, ett säkerhetshot?. I denna specialorientering, som givits en bred delgivning och flitigt refererats i

massmedierna; redovisar överbefälhavaren gällande svenska och internationella regelsystem och sin syn på lastbilstrafikens möjliga användning i säkerhetshotande verksamhet. Ett antal hypoteser redovisas, diskuteras och värderas. Ett antal exempel på ett anmärkningsvärt uppträdande av utländska långträdare ges. Den samlade bedömning som redovisas är att den utländska lastbilstrafiken kan vara ett medel som används för säkerhetshotande verksamhet riktad mot vårt land. Härvid kan lastbilstrafiken enligt överbefälhavaren nyttjas främst för s.k. massinformationsinhämtning, dvs. underrättelseinsamling som sker utan att brott begås. Denna inhämtning bedöms av ÖB trots sin enkelhet sammantaget kunna ge goda resultat. Däremot bedömer han det vara mindre sannolikt att lastbilarna används som t.ex. signalspaningsplattformar eller komponenter i ett satellitunderrättelse-system.

Utskottet konstaterar att överbefälhavarens orientering på ett värdefullt sätt tillgodoser det informationsbehov som en bred allmänhet torde känna till följd av rapporter och debatt kring lastbilstrafiken, ett informationsbehov som gäller såväl relevanta fakta som sammanvägda myndighetsbedömningar.

Vad slutligen beträffar det arbete med översyn av hittillsvarande lagrum rörande tillträdesskydd, m.m. som utskottet hänvisade till i sitt förra betänkande i detta ärende har inhämtats att försvarsdepartementet avser att inom kort påbörja utarbetandet av en lagrådsremiss i ärendet, baserad på de betänkanden som framlagts av utredningen om tillträdesskydd. Utredningen har i betänkandet (SOU 1988:8) En ny skyddslag föreslagit att den tidigare skyddslagen och lagen om tillträdesskydd skall sammanfogas till en enda lagtext i vilken upptas ett utökat antal, totalförsvarsgemensamma (således både militära och civila) skyddsobjekt, som med stöd av lag kan skyddas från obehörig insyn.

Utskottet konstaterar således att det på flera områden vidtagits eller förberetts åtgärder som på olika sätt torde tillmötesgå de grundläggande syftena i här behandlade motioner. Utskottet noterar att myndigheterna tagit intryck av utskottets tidigare betoning av vikten av att allmänhetens rapporter noggrant följs av ÖB, RPS och GTS i samverkan. I och med detta finner utskottet att det inte finns skäl för riksdagen att uttala sig på sätt som förordas i motionerna Fö209 (fp) och Fö210 (fp) om vikten av myndighetsuppföljning, m.m., och om lämpliga metoder att organisera mottagandet av allmänhetens iakttagelser. Dessa motioner bör enligt utskottets mening avslås.

Även motionerna Fö204 (m) och Fö206 (m) anser utskottet böra avslås av riksdagen. Mot bakgrund av vad som i det föregående anförts anser sig utskottet inte ha anledning att förorda att riksdagen nu föreskriver generella inskränkningar i viss utländsk långtradartrafik i Sverige. Utskottet vidhåller den syn som redovisades i föregående års betänkande i frågan och har förtroende för att myndigheterna fullföljer den inriktning som nu redovisats.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Fö204, Fö206, Fö209 och Fö210 om misstänkt underrättelseverksamhet i samband med utländska långtradares trafik i Sverige.

Stockholm den 8 november 1988

På försvarsutskottets vägnar

Arne Andersson

Närvarande: Arne Andersson i Ljung (m), Roland Brännström (s), Åke Gustavsson (s), Ingvar Björk (s), Kerstin Ekman (fp), Björn Körlof (m), Barbro Evermo Palmerlund (s), Christer Skoog (s), Sven Lundberg (s), Ivar Virgin (m), Hans Lindblad (fp), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), Paul Ciszuk (mp), Karin Wegestål (s), Britt Bohlin (s), Sven-Olof Petersson (c) och Björn Samuelson (vpk).

Särskilt yttrande

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Ivar Virgin (alla m) anför:

I de moderata motionerna framförs förslag för att komma till rätta med misstänkt olovlig underrättelseverksamhet i samband med utländska långtradares trafik.

Mycket talar för att dessa förslag bör prövas.

Sedan föregående riksmöte har, såsom framgår av utskottsbetänkandet, rikspolisstyrelsen, generaltullstyrelsen och överbefälhavaren etablerat ett fastare samarbete och utarbetat vissa gemensamma riktlinjer för hur dessa frågor och problem skall mötas. Det ter sig rimligt att dessa myndigheter, som har huvudansvar för att komma till rätta med underrättelseverksamhet i samband med utländska långtradares trafik i Sverige, under någon tid får pröva om samarbetet och riktlinjerna kan bringa full klarhet, eller om de gemensamt kommer till någon ny bedömning av hur arbetet bör bedrivas. ÖB anser sig inom cirka ett år kunna göra en sådan bedömning. Mot denna bakgrund bör en utredning enligt förslaget i motion 1987/88:Fö204 kunna avvaktas.

Vi vill därutöver tillägga att det från redovisat underlag kan göras skilda bedömningar av allvaret i den säkerhetshotande verksamhet som sätts i samband med utländska långtradares trafik inom landet.

Vi vill för vår del anförda att den s.k. massinformationsinhämtning som ÖB bedömer vara möjlig och som han anser kan ge goda resultat för inhämtaren ter sig mycket oroande. Den bör naturligtvis sättas i samband med annan

säkerhetsshotande och kränkande verksamhet och får en särskild relief mot 1988/89:FöU1
bakgrund av de hotbilder som ÖB beskriver i FMI 2000.

Framkommer det att utländska långtradare utnyttjas i underrättelsesyfte
måste förslag sådana som framförs i de moderata motionerna prövas.

